

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-6-82-16>

УДК 793.322:[373.2.015.31:502/504]

Драч Т.Л., Гавеля О.М.

Національна академія керівних кадрів культури та мистецтв

ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ХОРЕОГРАФІЧНОГО МИСТЕЦТВА В ЕКОЛОГІЧНІЙ ОСВІТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Стаття присвячена вивченню потенціалу хореографічного мистецтва в контексті формування екологічної свідомості підростаючого покоління українців. Авторами здійснюється філософсько-мистецтвознавчий аналіз хореографії як засобу прищеплення дітям дошкільного віку навичок спостережливості і турботи за оточуючим середовищем. Метою статті є дослідження можливості включення елементів екологічних знань в систему хореографічних занять з дошкільнятами. Актуальність означеної проблематики обумовлена потребою дослідження особливостей постановочної хореографічної роботи, спрямованої на формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку. Завдяки вивченню навчально-виховного потенціалу танцю-модерн та упровадженню нових методів викладання на заняттях з хореографії, авторами статті розроблена унікальна методика формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку. Завдяки проведеному дослідженню ми зуміли сформулювати програму викладання хореографії спрямованої на розвиток екологічної свідомості дітей та осмислення потреб оточуючого середовища. Окрім того ми дослідили вплив хореографії на розвиток особистості. Проведені нами дослідження на базі танцювальної студії «Шоколад» дозволили визначити особливості занять хореографічним мистецтвом, яке спрямоване не тільки на розвиток фізичних якостей особистостей, але й закладання суспільно корисних навичок.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, екологічна свідомість, танець-модерн, діти дошкільного віку, методи викладання.

Drach Tamara, Gavelya Oksana

National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

THE USE OF CHOREOGRAPHIC ART IN ECOLOGICAL EDUCATION OF PRESCHOOL CHILDREN

Summary. The article is devoted to the studying of the potential of choreographic art in the context of the formation of ecological consciousness of the younger generation of Ukrainians. The authors make a philosophical and art analysis of choreography as a means of instilling in preschool children the skills of observation and caring about environment. The aim of the article is to study the possibility of including elements of environmental knowledge in the system of choreographic classes with preschoolers. The urgency of this issue is due necessity to study the features of staged choreographic work, which are served for formation the ecological consciousness of preschool children. Due to the research we determine the importance of choreographical art in the formation of ecological consciousness of these children. Due to the studying of the educational potential of modern dance and the introduction of new teaching methods in choreography classes, the authors of the article developed a unique method of forming the ecological consciousness of preschool children. Due to the research, we were able to form a programme of teaching choreography aimed at developing children's environmental awareness and understanding the needs of the nature. In addition, we investigated the impact of choreography on personality development. Our research on the base of the dance studio "Chocolate" allowed us to determine the features of choreographic art, which is aimed not only at developing the physical qualities of individuals, but also the establishment of socially useful skills.

The aim of this article is to research the opportunity of ecological education of the preschool age children by the way of dancing art.

Research methodology. We used questionnaires, pedagogical experiment and studying of the previously published sources on this issue.

Results. Due to making the research, we made a result, that by the way of paying attention of the children to the wildlife and the environment, we direct them to take care about environment, because children of preschool age more affectively understand the language of gesture and movement then the scientific terms and foreign words.

Novelty. Due to the making this research we realized the idea of ecological education by the way of dancing art. This research is new and solve the problem of the environmental issues of humanity and improving the methodology of education of dancing art.

The practical significance. Based on the Chocolate Dance Studio, a pedagogical experiment was conducted among preschool children. It helped us to address the possibility of combining choreography lesson with environmental education.

Keywords: choreographic art, ecological consciousness, modern dance, preschool children, teaching methods.

Постановка проблеми Хореографічне мистецтво завжди слугувало засобом для створення чудової фізичної підготовки людини. Також, на заняттях хореографії можливо сформулювати в ди-

тині ті якості характеру, які вона потім зможе застосувати в процесі свого повсякденного життя. На сьогоднішній день в хореографії є ряд систем викладання та методик, які дозволяють працювати з ді-

тими та розкривати їх потенціал. Однак, має місце недостатня розробленість методики екологічного навчання і виховання дітей дошкільного віку засобами хореографічного мистецтва. На нашу думку, хореографія – це мистецтво, яким можна сформувати світогляд дитини, зважаючи на потреби суспільства у вихованні в неї тих чи інших соціальних навичок. В нашому дослідженні ми звернули увагу на процес формування екологічної свідомості дитини засобами хореографічного мистецтва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тему провадження засобів хореографічного мистецтва у навчально-виховний процес дітей дошкільного віку розглядали такі автори як С.В. Разон (2015), Д.В. Міщук (2013), Н.В. Чашечнікова (2017), С.В. Шалапа (2017) та ін. Принцип природо відповідності впроваджували в освіту дітей видатні філософи та педагогами Ж.-Ж. Руссо, Г. Песталоцці, Ф.А. Дистерверг, Г.С. Сковорода, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В силу розвитку техногенного суспільства зростає екологічна стурбованість населення країни сучасним станом навколишнього середовища. Для того, щоб в процесі виховання сформувати у підростаючого покоління екологічну свідомість, слід використовувати різноманітні засоби хореографічного мистецтва, які можуть поліпшувати стан оточуючого середовища та самопочуття дитини. В умовах оновлення сучасних освітніх технологій актуалізується необхідність обґрунтування методики екологічного навчання і виховання дітей дошкільного віку засобами хореографічного мистецтва.

Як зазначає В.В. Вербицький, «людство підійшло до межі, за якою потрібні і нова моральність, і нові знання, новий менталітет, нова система цінностей. Безумовно, їх потрібно створювати і виховувати з дитинства. З дитинства треба вчити жити в злагоді з природою, її законами і принципами [1].

Вітчизняна педагогіка зробила вагомий внесок в осмислення виховних можливостей природи. Беззастережна віра в красу, в її всеперемагаючу силу, стала могутнім підґрунтям оптимістичної педагогіки В.О. Сухомлинського, обумовила її принципіву орієнтацію на загальнолюдські цінності [7].

Загальновідомо, що хореографія – це рух, натхненний природними інстинктами людини. Методологічне обґрунтування нової стилістики руху – танцю-модерн – забезпечили: французький фізіолог Жорж Демені – "танцювальна гімнастика", швейцарський композитор і педагог Еміль Жак-Далькрос – "ритмічна гімнастика", французький теоретик сценічного мистецтва Франсуа Дельсарт – "система виразних жестів". Предтечею нової стилістики руху в мистецтві танцю в Європі та на пострадянському просторі прийнято вважати Айседору Дункан, а на американському континенті – Рут Сен-Дені і Теда Шоуна [9].

Водночас на сьогоднішній день відсутня методика навчання дітей хореографічному мистецтву, спрямована на формування в дітей дошкільного віку екологічної свідомості. Це обумовлює необхідність теоретико-методологічного обґрунтування означеного питання та основі міждисциплінарного підходу (на межі таких наук як мистецтвознавство, педагогіка, психологія, безпека життєдіяльності та екологія).

Мета статті. Метою нашої статті є визначення методології екологічної освіти дітей дошкільного віку засобами хореографічного мистецтва.

Завдання дослідження:

- розкрити методику проведення уроку хореографії, спрямованого на розвиток екологічної свідомості дитини;

- дослідити можливість застосування природних реквізитів під час занять хореографією;

- визначити потенціал танцю-модерн як засобу формування екологічної свідомості дитини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Мистецтво виховує в людині ряд позитивних якостей. Діти, які займаються хореографією, можуть удосконалюватися за рахунок її мистецьких засобів, або "вносити негатив", який накопичився всередині них, внаслідок погіршення самопочуття або внутрішнього дискомфорту, на публіку. Зважаючи на це, засобами хореографічного мистецтва можна виховати людину добру, щирю та відповідальну, або навпаки – егоїстичну та не пристосовану до співіснування з оточуючим світом.

Хореографія є потужним засобом формування в людині позитивного ставлення до природи, а також корисним та важливим елементом для формування тих якостей, які позитивно впливають на розвиток особистості та її індивідуальний розвиток.

Важливо зазначити, що хореографія сприяє розвитку в людині не тільки її фізичної культури та позитивного ставлення до свого здоров'я, але й сприяє розвитку в неї екологічної свідомості. Це допомагає їй адаптуватися до всіх сторін людського існування.

Наразі, через погіршення стану оточуючого середовища в Україні, актуальними є питання екологічної освіти дітей дошкільного віку. Наша держава стикається з рядом екологічних проблем, таких як глобальне потепління, необхідність утилізації сміття та його повторного використання, забруднення повітря та природних водойм, створення штучного середовища. Це робить наше суспільство урбаністичним, відокремленим від природного середовища. Віддаляючись від природи, людина унеможливорює співіснування тваринного світу та людських технологічних винаходів: заводів, фабрик, офісів та транспортної системи.

Перед вченими постає питання: – яким чином можливо повернути людину до екологічного середовища? На нашу думку його можна вирішити шляхом екологічної освіти дітей дошкільного віку. Зокрема, засобами хореографічного мистецтва. Адже саме таким чином можна виховати в людині ті необхідні якості, які сприяють її природовідповідному існуванню в сучасному соціумі.

Еколого-естетичне виховання визнається у наш час одним із важливих напрямів естетичного виховання. Поява його зумовлена новими поглядами на екологічну проблему в педагогіці, психології, мистецтві, естетиці, а також у ряді суспільних і природничих наук.

Айседору Дункан, засновниця танцю-модерн, зверталася до можливості повернення хореографічного мистецтва до його першоджерел. Вона відтворювала рух, який би виступав засобом відображення людської природи. З дітьми вона займалася не класичною хореографією, привчаючи нащадків до виворотних позицій та округлих рук, а звертаючись до їхнього "підсвідомого". Танцівниця намагалася допомогти дітям знайти ту пластичну вираз-

ність, яка притаманна кожній людині від природи. В своїй книжці вона описувала свій урок таким чином. Діти мали зображувати різноманітних тварин, спілкуючись мовою танцю з глядачем. На її уроках учні “перевтілювалися” у зайців, пташок та леопардів, тим самим намагаючись відобразити їх манеру руху, граційність та стриманість. Це призводило до того, що діти поза хореографічних занять починали уважніше спостерігати за манерою поведінки тварин, для того, щоб більш реалістично відобразити їх рухи [5].

Наразі існує ряд альтернативних систем виховання дітей дошкільного віку, серед яких найбільш популярними є система Марії Монтесоррі, ви основу якої покладено гуманне сприйняття природи [6].

Український викладач хореографії Г.І. Шабаршина, що має багаторічний стаж викладацької роботи, свої заняття досить часто із танцю класу переносить на природу, заохочує дітей до спілкування з тваринами. Під час занять вона використовує природні реквізити, наприклад, шишки чи каштани для зміцнення пальців стопи. Шишками ми можемо навчити дитину тримати зібраними пальці на ногах. Виконуючи вправи у партері босоніж, можна запропонувати дитині схопити пальцями ніг шишку. Тим самим вони мають відчуття як працює стопа та що слід відчувати, коли робиш *battement tendu* чи *battement tendu jete* [8].

На уроках хореографії в танцю класі студії танцю «Шоколад» (м. Львів) ми переконалися, що діти із задоволенням танцюють з різноманітними предметами із природного середовища. Наприклад, під час виконання танцю-модерн, вони носять шишки на голові, чи на долоні, підкидають їх вгору, ловлять, перекидаються один з одним.

Речі з природного середовища вже стали звичними предметами реквізиту у постановці танцю-модерн, адже для дітей дошкільного віку важливо розвивати моторику пальців, і більшість речей вони сприймають на дотик. Нашим завданням постає лише правильно скерувати їхню зацікавленість цими реквізитами, адже поки що штучні засоби для дітей дошкільного віку ще не є такими близькими та зрозумілими.

Тож, коли ми даємо дітям предмет, який вони можуть знайти на природі, в лісі чи в парку, ми вже від спочатку формуємо їхній екологічний світогляд, звертаємо їх увагу на такі важливі та естетично довершені деталі в оточуючому середовищі.

Ще одним винаходом для дітей може стати робота з опалим листям. Восени з дерев опадає листя, яке має різноманітні кольорові відтінки, і форми. Цей реквізит ми також можемо застосувати в процесі занять хореографії, тримаючи на долоні лист під час імпровізації. За рахунок потоку повітря, яке спрямовується на лист, поки дитина рухається, у танцю-модерн ми досягаємо різноманітних яскравих ефектів. Це привчає дитину до безперервного руху та плавних переходів, з однієї пози в іншу, до динаміки під час танцю (імпровізації). Лист можна м'яко підкинути, та спостерігаючи як він падає, відтворити тілом його падіння.

Ще однією цікавою вправою на хореографії для дітей може стати граційне ходіння по округленим камінцях, яке позитивно впливає на покращення пластики стопи, поліпшує кровообіг в ній, окрім цього, відбувається масаж нервових закінчень, яких дуже багато на ступні людини.

Особливого значення Шабаршина Г.І. надає формуванню у дітей позитивного відношення до природи та виховання в них поваги до оточуючого середовища та любові до тваринного світу, що позитивно впливає і на їх професійне зростання. Адже від відношення до оточуючого світу, в дитині формується відповідальність за набуття професійних якостей. Дитина стає більш старанною та з цікавістю відвідує кожне заняття.

Слід враховувати і те, що в процесі формування екологічної свідомості дошкільнят бере участь не тільки викладач хореографії, але і їхні батьки. Викладач вчить батьків долучати своїх дітей до природи, формувати в них любов до тварин, дерев, квітів, трав, виховувати в них естетичні та професійні смаки.

В постановочній хореографічній роботі з дітьми дошкільного віку ми постійно зверталися до теми природи, зображувати природні явища – дощ, або вітер, сонце або місяць. Заохочували дитину пригадувати як росте трава, чи розкривається бутон з квітів.

Виявилось, що дошкільнята з задоволенням відтворюють природно відповідні рухи у танцю-модерн, адже їм цікаві усілякі дрібнички, і вони здатні пластично відображати всі природні нюанси. Цікаво, що роблять вони це з великою обережністю. На хореографічних заняттях діти вивили здатність відобразити як повзає мураха, чи літає пташка, як рухається черв'як чи пересувається кіт, або, навіть, як плаває дельфін.

Розроблена нами методика формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку була апробована у студії «Шоколад» (м. Львів). Таким чином ми змогли переконатися в її ефективності.

Спіраючись на означену методику нами було здійснено тематичні постановки в стилі модерн, серед яких: «Весна», «Літній затишок», «Кошенята» та ін. Дошкільнята мали можливість через танець відтворити власні природні інстинкти, поринути у світ фантазій, отримати яскраві враження від спілкування з речами з природного середовища.

Ми переконалися, що діти дошкільного віку, після занять танцями-модерн, спрямованими на формування їхньої екологічної свідомості, стали більш уважно і з любов'ю ставитися до природи, допомагати своїм батькам піклуватися про тварин і доглядати за рослинним світом.

Висновки і пропозиції. Отже, звертаючи увагу дітей дошкільного віку на тваринний світ та природне середовище засобами хореографічного мистецтва, ми скеровуємо їх увагу до того, щоб уважніше дослухатися до оточуючого середовища. Дошкільнята набагато краще розуміють природну мову жестів та рухів, ніж наукові терміни, які застосовуються в хореографії. Діти швидше реагують на природні образи, ніж на ту екологічну інформацію, яку вони побачили по телебаченню чи зустріли в комп'ютерних іграх. Таким чином, використовуючи розроблену нами методику формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами хореографічного мистецтва ми здатні викликати у підростаючого покоління українців більше зацікавленості природою, сприяти тому, що дитина після занять у дошкільному навчальному закладі чи танцювальній студії більше прагнула знаходитися у природному середовищі. Це може суттєво покращити її фізичний та психологічний стан.

Список використаних джерел:

1. Вербицький В.В. Екологія в закладах освіти : [навчально-методичний посібник]. Київ : «НЕНЦ», 2013. 291 с.
2. Запорожець А.В., Давидов В.В., Зінченко В.П. Вибрані психологічні праці (т. 1-2). Москва : Педагогіка, 1986. Т. 1. 480 с.
3. Мартиненко О.В. Методика хореографічної роботи з дітьми старшого дошкільного віку : [навч. посіб.]. Донецьк : ТОВ "Юго-Восток, Лтд", 2009. 156 с.
4. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
5. Курт П. Айседора. Неистовый танец жизни. Москва : Изд-во Эксмо, 2007. 768 с.
6. Монтессори М. Дети – другие. Уникальная методика раннего развития / М. Монтессори; пер.с нем., вступ. и заключит. статьи, комментарии К.Е. Сумнительный. Москва : АСТ, 2016. 320 с.
7. Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям. Київ, 1972. 245 с.
8. Цветкова Л.Ю. Методика викладання класичного танцю : Підручник. 2-е вид. Київ : Альтерпрес, 2007. 324 с.
9. Шалапа С.В. Нова стилістика в мистецтві хореографії: початок ХХ століття. *Культура і сучасність*. 2017. № 1. С. 163–168.

References:

1. Verbytskyi, V.V. (2013). *Ecologia v osvitnih zakladah* [Ecology in the educational institutions]. Kyiv: Education of Ukraine. (in Ukrainian)
2. Zaporozets, A.V., Davidov, V.V., & Zinchenko, V.P. (1986). *Vybrani psykholoichni tvory* [Selected psychological works] (vol. 1-2). Moscow: Pedagogics. (in Russian)
3. Martynenko, O.V. (2009). *Metodika choreographichnoi roboty z ditmy starshogo doshkilnogo viku* [Methodology of choreographic work with preschool children]: [methodological book]. Donetsk: «South-East LTD». (in Ukrainian)
4. Padalka, G.M. (2008). *Pedagogika mystectva (Teoria i metodyka vykladannya mysteckyh disciplin)* [Art pedagogy. (Theory and methods of teaching of art disciplines)]. Kyiv. (in Ukrainian)
5. Kurt, P. (2002). *Aisedora. Neistoviy tanec zhyzni* [Isadora. A Sensational Life]. Moscow: Exmo. (in Russian)
6. Montessori, M. (2016). *Dety-drugiye. Unikalnaya metodika rannyyego razvitiya* [Children-another. Unique methodology of early development]. M. Montessori; translation by K.E. Sumnitelny. Moscow: AST, 320 p. (in Russian)
7. Suhomlinskiy, V.O. (1972). *Moye serdce ya viddayu dityam* [My heart I give to children]. Kyiv, 245 p. (in Ukrainian)
8. Cvetcova, L.U. (2007). *Metodika vikladannya klasichnogo tancu* [Methodology of teaching of classical dance]. Textbook. 2nd edition. Kyiv: Alterpress, 324 p. (in Ukrainian)
9. Shalapa, S.V. (2017). *Nova stilistyka v mystectvi choreographia: pochatok XX stolittya* [New stylistics in the art of choreography: early XX century]. *Culture and modernity*, no. 1, pp. 163–168. (in Ukrainian)